

IN MEMORIAM

GHEORGHE G. CONSTANDACHE
(1942–2015)

Colegul nostru G. G. Constandache, recent plecat dintre noi, a fost cunoscut ca profesor de filosofie la Politehnica din București, ca autor de cărți și articole de filosofie – mai ales drept coordonator al unui mare număr de volume colective cu teme de mare actualitate –, iar în această a doua calitate, și ca un adevărat cărturar, chiar în mai multe ipostaze: căutător, traducător, recenzent sau editor de carte și, evident, ca un mare depozitar și diseminator de cultură păstrată și transmisă prin carte.

Născut la 14 septembrie 1942, în orașul Odobești din județul Vrancea, într-o familie care împărțea serviciul militar (tatăl său fiind ofițer de artilerie) și preocupările de viticultură (mama fiind proprietar de vie și viticultor), viitorul inginer și filosof și-a petrecut copilăria lângă bunicii materni, în localitatea natală și apoi la București, în casa părinților.

Anii de studiu s-au dovedit rodnici, chiar din primele clase, în care, după propria sa apreciere, colegul nostru s-a bucurat de un mediu educațional bazat pe „o bună tradiție de învățământ”¹. Pregătirea medie, făcută la Liceul „Matei Basarab”, a fost și ea temeinică, sub îndrumarea unor profesori renumiți, care îmbinau, tot după expresia sa, umanismul cu profesionalismul în predarea diferitelor discipline.

Pregătit astfel pentru aprofundarea științelor umaniste, tânărul bacalaureat a avut de luat o decizie crucială, în toamna anului 1960, când tocmai începuse perioada de „aplicare creatoare” a marxismului la condițiile economico-sociale românești. Cum, potrivit dictonului formulat de Blaga și evocat de autorul rememorat, „Oamenii se hrănesc cu dogme și dogmele cu oamenii”, printr-un dramatic recurs la luciditate, G. G. Constandache s-a orientat către Facultatea de Construcții, pe care a absolvit-o în 1966, fiind repartizat la un loc de muncă în București, ca inginer proiectant de structuri.

În curând, preferința sa pentru discipline teoretice ca Matematica, Fizica, Chimia, dar și pentru Istorie și Limbi clasice, l-a orientat către filosofie – mai ales

¹ Aprecierea este cuprinsă în autoprozentarea sa din volumul Marin Diaconu (ed.), *17 autori în autoprozentări subiective*, pp. 79–96, Craiova, AIUS PrintEd, 2008.

Filosofia științelor și Epistemologia –, astfel încât a început să considere ingineria ca trecut intelectual al său și să aspire către studiul sistematic al filosofiei, conceput ca viitor intelectual al său.

Ca urmare, în anul 1967, s-a înscris la cursurile fără frecvență de la Facultatea de Filosofie din București, participând, în măsura în care obligațiile de la Institutul Proiect București îi permiteau, la unele dintre cursurile importante ținute în acea perioadă în facultate. La anul nostru de studiu venea, de pildă, mai ales la cursurile de Logică și de Epistemologie, alături de doctoranzi sau de alți intelectuali în curs de formare.

Lucrarea sa de licență, susținută în 1973, a avut ca obiect, la această a doua facultate, „Concepția lui Jean Piaget despre raportul științelor cu filosofia”, lucrare îndrumată de profesorul Ștefan Georgescu. Teza de doctorat, susținută în anul 1993, a fost rodul colaborării cu mai mulți profesori apreciați de G. G. Constandache, cum ar fi Gh. Enescu, C. Popa și I. Pârvu, fiind intitulată „Paradigma cognitivă și problema conștiinței” și coordonată de profesorul I. Pârvu; teza nu a fost publicată decât fragmentar sau inclusă parțial în alte lucrări.

Ca profesor, G. G. Constandache a predat mai multe discipline la Universitatea Politehnică din București, îndeosebi la Facultatea Automatică și Calculatoare, începând din anul 1975, când Catedra de Filosofie a Institutului Politehnic din București, cum se numea pe atunci Politehnica, s-a lărgit cu un grup de tineri asistenți, toți absolvenți ai Facultății de Filosofie din București.

Între disciplinele predate au fost Logica, profesată mai întâi sub autoritatea profesorului C. Popa, titularul de curs, la diferite facultăți ale institutului, apoi Istoria filosofiei – mai ales Istoria filosofiei contemporane –, iar mai târziu, cursuri proprii, de Filosofie cognitivă, ca și cursuri la forma de învățământ Master, direcția de studiu Comunicare managerială industrială și social-politică, organizată de către Departamentul de Pregătire a Personalului Didactic și Științe Socio-Umane din UPB, în cadrul căreia a condus și mai multe teze de disertație.

De-a lungul carierei de cercetare, G. G. Constandache a abordat teme de Istoria filosofiei românești și Istoria filosofiei universale. Domeniul Istoria filosofiei contemporane, investigat în mod preferențial, a fost folosit, în ultima parte a carierei, ca fundament pentru asimilarea și dezvoltarea unui nou spațiu de cercetare, cu multiple direcții de evoluție și aflat în plină expansiune – Filosofia cogniției, înrudită cu Filosofia mentalului, Filosofia conștiinței, Filosofia calculului și a calculatorului, dar și cu Filosofia comunicării și Filosofia acțiunii, aceasta din urmă ilustrată prin teme ca „Rațiune, limbaj și decizie” sau „Algoritm, normă și destin”.

Rezultatele cercetării în aceste domenii au fost valorificate prin publicare în numeroase cărți și reviste, respectiv diseminate prin participarea, adesea alături de colegi, la a serie de congrese și conferințe naționale și internaționale de profil. Dintre acestea din urmă, le consemnăm pe cele de la Köln (1922 și 2004), Erfurt (1993), Zaragoza (1993), Hanovra (1994), Florența (1995), Londra (1996), Berlin (2001), Nisa (2002), Dijon (2004), Maribor (2005), Budapesta (2006), Bruxelles (2012).

Mai ales în anii '90 și cei de început de secol XX, a colaborat intens la reviste de cultură cum sunt „Contemporanul. Ideea europeană”, respectiv „Cronica” (Iași),

pe teme filosofice și nu numai. Astfel, în prima dintre cele două reviste, a publicat, între altele, *Antropologie și umanism* (2000), *Argumentarea modernă și postmodernismul* (2000) sau *Aforisme despre aforism* – cu referire la Blaga (2001). Din „Cronica”, menționăm: *Acropolis – templul filosofiei* (2002) sau *Anton Dimitriu și practica întâlnirilor admirabile* (2005).

A participat la activitățile unor grupuri de cercetare și asociații profesionale, cum ar fi Grupul de Cercetări Interdisciplinare al Diviziei de Logică și Metodologie a Științei și Tehnicii al Academiei Române, fiind un contributor constant la revista acesteia, „Noema” (unde a făcut parte din Colegiul de redacție), respectiv Comitetul Român pentru Istoria și Filosofia Științei și Tehnicii al Academiei Române, publicând articole apreciate în revista acestuia, „Noesis”.

Alte centre și grupuri de cercetare sau de reflecție, în cadrul cărora a activat, au fost Centrul de Antropologie al Academiei Române, Seminarul științific de la Spitalul Dr. Obregia și Școala de Înțelepciune organizată de dr. Geo Săvulescu, precum și Centrul de Studii pentru Științe de Graniță, găzduit de Comisia Națională pentru UNESCO.

A fost membru fondator al Asociației de Științe Cognitive din România (1995), membru corespondent al Academiei Oamenilor de Știință din România (1998), secretar științific al Diviziei de Logică și Metodologie a Științei și Tehnicii al Academiei Române (1994) și membru al Societății Kant din România (1991).

Deține Diploma de onoare a Facultății de Automatică și Calculatoare, acordată la aniversarea a 40 de ani de existență (2007); este premiant al „Revistei Medicale Române” pentru colaborare constantă și meritorie la rubricile Medicină și Filosofie, respectiv Medicină și Cultură (2005); are distincția globală *The World Medal of Freedom*, de la *The American Biographical Institute* (2006).

Încheiată la data de 27 ianuarie 2015 și închinată profesoratului, cercetării și publicării literaturii filosofice, viața colegului nostru G. G. Constandache va rămâne o ilustrare a pasiunii pentru valori perene în toate aceste aspecte ale culturii filosofice, în condiții de lucru și stări de sănătate nu întotdeauna prielnice. Dacă viața sa spirituală rămâne în cărți, corpul său se odihnește în Cimitirul Militar Ghencea 1.

În ultimii ani de viață, mai ales, colegul nostru a dovedit un adevărat eroism intelectual, meditănd și scriind neconținut, participând la grupuri de lucru și călătorind prin țară sau prin lume pentru a susține comunicări și conferințe, în condițiile în care a fost de multe ori și putea fi, în orice moment, victima unui accident medical de tipul celui care l-a răpus.

Vom apela la propriile sale cuvinte pentru a încheia această succintă prezentare. „Cu toată strădania, nu pot să apreciez dacă tot ce am săvârșit în viață a fost bine. Dar am încercat să urmez pilda unui poet, care mărturisea că a făcut mereu *numai ce știa mai bine*. De altfel, cred că bucuriile mele, răspândite în ordinea dezvoltării crenguțelor din *copacul dorințelor*, nu ar fi avut cum să facă rău cuiva, Dimpotrivă, sper că ele au devenit deja bunuri (...)²”.

² *Op. cit.*, p. 91.

LISTĂ DE LUCRĂRI

Cursuri universitare, manuale și antologii tematice de G.G. Constandache:

- Introducere în Filosofia Contemporană*, Antologie de texte, CM. IPB, 1990.
Filosofia Științelor Cognitive, fasc. I, Manual Universitar, CPC – IMAS UPB, 1993.
Metafizica Ordinatoarelor, idem, fasc. II, 1994.
Metaproblemele Cognitiei, idem, fasc III, 1996.
Rațiune, limbaj, decizie – Antologie tematică, Selecția, traducerea și notele G. G. Constandache, București, Editura Tehnică, 1994.
Cum ne țesem Eul? Antologie tematică. Ediție îngrijită, argument, selecție și traducere de texte G. G. Constandache, București, Editura All, 1998, 100 p.
Există oare Conștiință? Antologie tematică, București, Editura All, 2000, 102 p.
Hermeneutica și Ontologia Calculatoarelor, Culegere de texte traduse, coordonată în colaborare cu Șt. Trăușan-Matu, București, Editura Tehnică, 2001, 175 p.
Suport de curs universitar electronic, în colaborare cu Șt. Trăușan-Matu, *Filosofia și ingineria sistemelor cognitive*, pentru forma de studiu Master, <http://constand.home.ro>

Cărți de autor:

- Elemente de Filosofie Cognitivă* (Broșură de diseminare a ideilor din cursurile universitare), București, Editura Ramida, 1996, 128 p.
Dilema lui Blaga. Creație sau iubire. Eseu, București, Editura Universal Dalsi, 2001, 244 p.
Ba Și Nu. Metodologia științei între umanism și naturalism, București, Politehnica Press, 2010, 171 p.
Redefinirea filosofiei, azi, București, Printech, 2010, 148 p.

Cărți în colaborare coordonate:

- Filosofia și Științele Cognitive*, coord., București, Editura Matrix – Rom, 2002.
Oglinda Conștiinței, coord., București, Politehnica Press, 2003, 342 p.
Filosofia lui BA. Încercare asupra spiritului științelor actuale, coord., Editura Amaltea, 2007, XII + 252 p.
Logica și provocările sociale – Omagiu Prof. C. Popa, coordonată în colaborare cu Ana Bazac, C. Ioniță și Laura Pană; include lucrările: G. G. Constandache, *Etica cercetătorului – fronda*, pp. 11–13 și *Problema modalităților aparține logicii?*, pp. 155–173, București, Politehnica Press, 2008.
Comunicarea – sugestie și influență, coordonată în colaborare cu Beatrice Balgiu; include: G.G. Constandache, *Comunicare și discurs*, pp. 23–31, *Lingvistica și Psihologia comunicării*, pp. 77–83 și *Umbra comunicării – ambiguități și îndoieli*, pp. 160–204, București, Editura Sigma, 2009.
Povestea Aforismelor, coord., București, Business Press, 2004, 191 p.
Algoritm, Normă și Destin, coord., Craiova, Editura Alma, 2011, 208 p.

Destinul în Filosofie, Știință și Artă, coord., Craiova, Editura Alma, 2012, 236 p.
Destinul, pluralitate, complexitate și transdisciplinaritate, volum coordonat, în curs de apariție.

Studii în volume colective:

- Normă morală și normă juridică*, în C. Popa și I. Moraru (coord.), *Determinarea și motivarea acțiunii sociale*, pp. 243–254, București, Editura Academiei Române, 1981.
- Despre unele determinări ale conceptului de normă*, în I. Achim și C. Popa (coord.), *Conduite, norme și valori*, pp. 103–116, Seria Filosofie și Știință, București, Editura Politică, 1986.
- Modelarea și ingineria sistemelor cognitive. O perspectivă filosofică*, G.G. Constandache, Șt. Trăușan-Matu, în *Strategii cognitive și integrare europeană*, pp. 11–29, București, Politehnica Press, 2003.
- Paradigme universale și stiluri cognitive românești*, în *Paradigme în actualitate*, pp. 75–101, București, Milena Press, 2006.
- Tăcerea la Pârvan și Blaga*, în M. Oancea (coord.), *Argumentare, comunicare, educație*, pp. 70–74, București, Printech, 2008.
- Autoprezentare*, în Marin Diaconu (ed.), *17 autori în autoprezentări subiective*, pp. 79–96, Craiova, AIUS PrintEd, 2008.
- Postmodernism și cultură*, în Georgeta Marghescu, V. Cernica (coord.), *Cultura post-modernă. Orizonturi de interpretare*, pp. 114–133, București, Printech, 2010.
- Nirvana sau elogiul reveriei*, în A. Michiduți, V. Burlacu (coord.), *Ștefan Zeletin, un romantic al filosofiei românești*, pp. 119–128, Galați, Editura Dunărea de Jos, 2010.
- Anonim și onest în manageriat*, în M. Oancea (coord.), *Comunicare și comportament organizațional*, pp. 56–60, București, Printech, 2010.
- Amintiri cu Constantin Noica*, în Marin Diaconu (ed.), *Modelul cultural Noica*, volumul 3, pp. 13–25, București, Editura Fundația Națională pentru Știință și Artă, 2014.

Articole în reviste de specialitate:

- Influența kantiană în opera lui Blaga*, „Revista de filosofie”, nr. 2/1995, pp. 171–183.
- Științele cognitive redescoperă filosofia*, „Revista de filosofie”, 1–2/2000, pp. 97–106.
- Retorica și poetica aforismelor lui Blaga*, „Revista de filosofie”, 3–4/2005, pp. 477–484.
- Le roumanisme – des paradigmes et des styles cognitifs*, „Noesis”, XXX–XXXI, 2005–2006, Editura Academiei Române, pp. 173–188.
- Normal and Pathologic. Interdisciplinary Aspects*, „Noesis”, XXXVI, 2011, pp. 41–50.
- Pentru o Teorie a raționalității*, „Noema”, volumul I, nr. 1, 2002, pp. 60–89.

- Noul Universal*, „Noema”, volumul II, nr. 1, 2003, pp. 61–73.
Pentamorfoza Filosofiei – Comunitatea filosofilor din România la momentul adevărului, „Noema”, volumul III, nr. 1, 2004, pp. 91–108.
Fundamentele filosofice și computaționale în analiza dialogului și a discursului în colaborarea pe web, G.G. Constandache, Șt. Trăușan-Matu, „Noema”, volumul IV, nr. 1, 2005, pp. 114–131.
Vocația științelor de graniță, „Noema”, volumul V, nr. 1, 2006, pp. 146–168.
Preistoria sufletului la C. Bălăceanu-Stolnici, „Noema”, volumul VI, nr. 1, 2007, pp. 181–190.
La granița dintre științe și la confluența culturilor – cuvântul, „Noema”, volumul VII, nr. 1, 2008, pp. 138–146.

Laura Pană

TEXT INEDIT:

INFORMAȚIA ÎNTRE LIMITĂRI ȘI FRAUDE

† G. G. CONSTANDACHE

Motto:

„În timp ce informația este o întâlnire în simetrie și neutralitate, cunoașterea este comuniune și angajare... Numai dezordinea este cognoscibilă, fiindcă ea acceptă (sau cere) comparația. Absolutul nu poate fi cunoscut, fiind static, unic și incomparabil... Lumea comunicării merge de la semn la informație, adică de la neutralitate spre angajare” (Pamfil D. Ogodescu, Psihologie și informație).

Toată lumea cunoaște înțelesul curent pentru termenul INFORMAȚIE, adică lămurire sau comunicare a unei știri despre o situație semnificativă pentru cineva.

Dacă ne interesează detalii, vom căuta lămuriri în domeniul numit **informatică**. Această disciplină cercetează informația atât sub aspectele generale (calcul), cât și sub aspectele legate de elaborarea și transmiterea informației, îndeosebi pentru dezvoltarea calculatoarelor tot mai rapide și mai eficiente (ingineria hard- și software), cu aplicații la sisteme fizice, biologice și economice. În 1970 **informatica aplicată** pătrunde în sistemele de telecomunicație; cu apariția **telematicii** există servicii de culegere, elaborare și distribuire tot mai eficiente, imediată și precisă a informației.

Informatica și mai ales inteligența artificială sunt bazate pe logica matematică având interes în modelarea raționamentului uman. De aceea, conceptele specifice umane de fraudă, morală, claritate în exprimare, limite ale raționamentelor, capătă o importanță deosebită în elaborarea de programe inteligente de calculator, deci în informatică.

Distingem între limită a discernământului și fraudă din perspectiva logicienilor, care separă paralogismul de sofism (voluntar). Pe când sofisme sunt raționamentele voit înșelătoare, orice paralogism este un raționament greșit din ignoranță.

Adjectivul **limpede** înseamnă atât transparență, cât și seninătate, curățenie, puritate, luminozitate, luciditate. În fond, lipsa de „limpezime” presupune neclaritate, imprecizie, lipsă de transparență, impurități, nesiguranță, lipsă de luciditate, necinste, neliniște etc. Cunoașterea și morala nu sunt riguros separate, barierele pot fi ușor îndepărtate cu un interes oarecare și cu puțină pricepere.

Matematica și științele naturii cunosc frontiere și unele limite, pe când metafizica ne duce la limite. Kant discută conceptul-limită (noumenul); Heidegger discută limitări ale existenței (sens ontologic al limitei): devenirea, aparența, gândirea, datorica. Un ultim exemplu, K. Jaspers are în vedere situații-limită precum suferința, culpa, moartea... astfel, finitudinea existenței pune problema transcendenței și divinului.

Sistemele informaționale (IS) reprezintă o disciplină aparte, putând fi privită ca o ramură a educației continue. Această disciplină are ca obiect de acțiune asigurarea informațiilor în cadrul unei organizații, în funcție de necesitățile ei. Modalitățile de acțiune ale sistemelor informaționale includ proceduri bazate pe calculator, dar și alte forme ale unor proceduri automate sau neautomate.

Sistemele informaționale reprezintă studiul producerii informațiilor, al fluxului și utilizării lor în cadrul organizațiilor.

Sistemele informaționale utilizează în principal artefacte ale tehnologiei informației (IT – *Information Technology*). Dar este foarte important să putem evita sistemul în întregime, inclusiv procedurile neautomate, interfața dintre componentele automate și cele manuale, aspecte ale proiectării artefactelor, IT, precum și aspectele sociale, comportamentale legale și economice organizaționale.

IS acoperă atât arii din domeniul științei calculatoarelor, cât și din domeniul afacerilor. Disciplina IS derivă dintr-un grup de discipline foarte variate: știința calculatoarelor, ingineria electronică și a telecomunicațiilor, economie, științe decizionale, administrarea afacerilor, științe cognitive, lingvistică, comportare organizațională, legislație etc.

Aria de aplicare a IS este în principal în domeniile comerciale, administrative și industriale. Ele sunt prezente și în asociație cu alte discipline, cum sunt științele aplicate (ex. Geografia și Geologia), științele sociale (ex. Econometria) și științele umaniste (ex. Istoria artei).

Domeniul IS cuprinde o serie de domenii potențial separabile, cum sunt: IT, operarea și evaluarea IS, procesele necesare construcției și menținerii IS etc. Aceste subdomenii pot fi împărțite în subsubdomenii.

Specialiștii în IS au două roluri principale în cadrul unei organizații:

– să fie capabili să facă față schimbărilor de proces ce sunt inevitabil inițiate de introducerea noilor tehnologii la locul lor de muncă;

– să administreze aspectele operaționale ale afacerilor și activităților organizaționale bazate pe tehnologia calculatoarelor și comunicațiilor, incluzând descrierea unor activități noi bazate pe ICT (*Information and Communication Technology*).

Rezultă de aici că un specialist IS are rolul unui conducător în cadrul organizației. El trebuie să fie familiarizat cu tehnologiile ICT, să înțeleagă mecanismele lor de funcționare, fiind pregătit astfel pentru dezvoltarea sau adaptarea unor astfel de sisteme în mod adecvat în activitățile organizației, păstrându-și totodată receptivitatea la evoluția rapidă a acestor instrumente. Ca „agent” uman al schimbării, el trebuie să dețină calitățile unui bun cunoscător al comunicării interpersonale, să aibă o rigoare intelectuală în gândire și un bun echilibru emoțional.

Epilog

Având în vedere cele spuse mai sus, putem încheia folosind cuvintele autorilor Pamfil și Ogorescu: „Trăim astăzi într-un univers al datelor măsurate care ne copleșește după toate direcțiile înțelegerii și la toate nivelele Realului. Această expansiune informațională la scară cosmică repune în discuție toate marile probleme ale cunoașterii și comunicării interumane... Într-o lume științifică dominată mult timp de obsesia analitică și „metromanie”, apare cu stringență necesitatea de a restabili însemnele olimpice ale unității și ierarhiei de valori în ansamblul planurilor Realului... Observăm deci că într-o epocă în care știința se clasează la un nivel superior de comprehensiune a lumii, întrebările fundamentale rămân valabile și nu își diluează conținutul”. (*Persoană și devenire*, 1976, Ed. Șt.și Enciclop.)